

بخش اول: مبانی اخلاق

۱- مفهوم لغوی واژه اخلاق چیست؟

«اخلاق» جمع «خُلُق» و به معنای نیرو و سرشت باطنی انسان است که تنها با دیده بصیرت و غیر ظاهر قابل درک است. همچنین خُلُق را صفت نفسانی راسخ نیز می‌گویند که انسان افعال مناسب با آن صفت را بی‌درنگ انجام می‌دهد. (ص ۱۵)

۲- علم اخلاق را تعریف کنید؟

علم اخلاق علمی است که صفات نفسانی خوب و بد اعمال و رفتاری مناسب با آنها را معرفی می‌کند و شیوه تحصیل صفات نفسانی خوب و انجام اعمال پسندیده و دوری از صفات نفسانی بد و اعمال ناپسند را نشان می‌دهد. (ص ۱۶)

۳- چه فرق و رابطه بین علم اخلاق و فقه وجود دارد؟

علم فقه اعمال و رفتار انسانهای مکلف و مسئول را از دو جهت مورد بررسی قرار می‌دهد: الف) از جهت آثار اخروی آن: یعنی ثواب و عقاب که تحت عناوینی مانند واجبات و حرمت‌ها بیان می‌شود.

ب) از جهت آثار و وضعیت دنیوی آن که تحت عناوینی مانند صحت و بطلان بیان می‌گردد بررسی احکام نخست فقط ماهیت اخلاقی داشتند و بخش دوم خارج از قلمرو علم اخلاق می‌باشد و به بیان ماهیت فقهی و حقوقی می‌پردازد.

۴- چه فرق و رابطه ای بین علم اخلاق و حقوق وجود دارد؟

موضوع علم حقوق، قواعد کلی و الزام‌آور اجتماعی است که اجرای آن از سوی دولت و قدرت حاکم تضمین شده است. بنابراین علم حقوق، فقط به زندگی دنیوی و اجتماعی انسان نظر دارد و احکام آن همگی لازم بوده و برای اجرای ضمانت دنیوی و خارجی دارند. در حالی که علم اخلاق شامل زندگی فردی انسان نیز می‌شود و احکام غیرالزامی نیز در آن وجود دارد. یعنی اخلاق هم شامل زندگی اجتماعی و فردی می‌شود و هم دارای احکام الزامی و غیرالزامی است و آن دسته از احکام اخلاقی که ماهیت حقوقی ندارند، ضمانت اجرای دنیوی و خارجی نیز داشته ضامن اجرای آنها درونی و اخروی است.

۵- عرفان از چند بخش تشکیل شده و چه فرق و رابطه‌ای با علم اخلاق دارد؟

عرفان نظری و عرفان عملی. عرفان نظری مربوط به تفسیر هستی، یعنی خدا، جهان و انسان است و شبیه فلسفه می‌باشد. اما عرفان عملی به بیان رابطه و وظایف انسان با خود، جهان و خدا می‌پردازد. این بخش از عرفان که به آن علم «سیر و سلوک» نیز گفته می‌شود، بسیار شبیه به علم اخلاق می‌باشد. (ص ۱۹)

۶- انواع شیوه‌های اخلاقی را نام ببرید؟

۱- اخلاق فیلسوفانه ۲- اخلاق عارفانه ۳- اخلاق نقلی ۴- شیوه مقبول (ص ۲۰)

۷- اخلاق فیلسوفانه به بیان چه مطلبی می‌پردازد؟

این شیوه اخلاقی عمدتاً از نظریه اعتدال و حد وسط به عنوان معیار کلی برای فضیلت اخلاقی در مقابل افراط و تفریط که مشخصه رضیلت اخلاقی‌اند تلاش می‌کند تمام خوبی‌ها و بدی‌های اخلاقی را در قالب این فرمول توجیه و تبیین نماید. (ص ۲۰)

۸- اخلاق عارفانه چیست؟

اخلاقی که عرفا مروح آن بوده‌اند. این نوع اخلاق بیشتر تکیه بر تربیت اخلاقی و سیر و سلوک دارد و محور اخلاق عارفانه مبارزه و مجاهده با نفس می‌باشد. (ص ۲۱)

۹- اخلاق نقلی یعنی چه؟

اخلاقی که محدثان با نقل و نشر اخبار و احادیث در میان مردم به وجود آورده‌اند. در این شیوه مفاهیم اخلاقی بر اساس آنچه در کتاب و سنت آمده بدون توجه جدی و کافی به ترتیب واقعی حاکم بر آنها و مناسبات موجود بین آنها بیان می‌گردد. (ص ۲۲)

۱۰- شیوه مورد قبول اخلاقی چیست؟

شیوه مورد قبول تلفیق و ترکیبی است از نکات مثبت موجود در هر سه شیوه (اخلاقی نقلی، اخلاق عارفانه، اخلاق فیلسوفانه) که در عین حال تلاش می‌شود نارسایی‌های این شیوه جبران گردد. (ص ۲۳)

۱۱- اخلاق اسلامی به چند بخش تقسیم می‌شود؟

۱- برخی از مباحث بنیادین ۲- توصیف زشتی‌ها و زیبایی‌های اخلاقی ۳- اخلاق تربیتی (ص ۲۴)

بخش دوم: جاودانگی اخلاق

۱۲- مطلق یعنی چه و منظور از اخلاق مطلق است چیست؟

مطلق به معنای ثابت و غیرقابل تغییر می‌باشد و منظور از اخلاق مطلق این است که یک حکم اخلاقی نسبت به همه‌ی افراد در تمام جوامع و زمانها و مکانها ثابت باشد مانند عدالت (خوب) و ظلم (بد) که در مورد همه افراد و همه جوامع و زمانها و مکانها دارای حکم اخلاقی مشخص می‌باشد.

۱۳- نسبیت یعنی چه و نسبیت‌گرایی اخلاقی چیست؟

نسبیت یعنی وابستگی یک شیء به امر یا اموری متغیر و خارج از ذات و آثار واقعی آن و نسبیت‌گرایی اخلاقی شامل دیدگاه‌هایی می‌باشد که اصول اخلاقی را تابعی از متغیرات (فرهنگی، اجتماعی، خاست‌ها و گزینش‌های افراد، عینیت‌های خارجی، ...) می‌دانند. (۲۷)

۱۴- نسبیت‌گرایی اخلاقی به چند صورت بیان می‌شود؟

۱- نسبیت‌گرایی زیست‌شناختی ۲- نسبیت‌گرایی روان‌شناختی ۳- نسبیت‌گرایی جامعه‌شناختی ۴- نسبیت‌گرایی فرهنگی
۵- نسبیت‌گرایی ماتریالیستی. (ص ۲۷ و ۲۸)

۱۵- پیامدهای نسبیت‌گرایی اخلاقی چیست؟

۱- سلب مسئولیت ۲- بی‌ثمری احکام اخلاقی ۳- نفی کمال و جاودانگی من ۴- شکاکیت اخلاقی ۵- برابری خدمت کاران و خیانت پیشگان (ص ۲۹ و ۲۸)

۱۶- دلایل لزوم وجود مطلق‌گرایی در اخلاق چیست؟

۱- ضرورت ترسیم اخلاق پایدار ۲- تبیین اصول جاودان

اخلاق با توجه به پیامدهای و پانگ‌ر نسبیت‌گرایی اخلاقی، لازم است بنیانهای معقول و منطقی اخلاق جاودانه تبیین و تفسیر گردد و آن دسته از چالش‌ها و آسیب‌های نظری که این اندیشه را تهدید می‌کنند از سر راه برداشته شوند. (ص ۲۹)

۱۷- شبهه: اگر اصول اخلاقی مطلق و جاودانه‌اند چه توجیه و تفسیری می‌توان برای استثناها پیشنهاد کرد؟

در واقع احکام اخلاقی استثنا ندارند و هر گاه موضوع حکم اخلاقی محقق شود بی‌درنگ حکم آن نیز ثابت می‌شود.
۱- گاهی در ملاک اصلی حکم اخلاقی خطا رخ می‌دهد مانند (راست گفتن در جای نامناسب) ۲- اصول اخلاقی استثنا را بر نمی‌تابد ولی در مواردی با پیامد نابایست روبه‌رو می‌شود در این موارد باید به ناچار مراتب حسن و قبح آن را سنجید. ۳- خصلتها و مفاهیم اخلاقی مطلق می‌باشد ولی افعال و رفتار اخلاقی نسبی می‌باشند و آنچه موضوع احکام اخلاقی است خصلتها و مفاهیم اخلاقی است نه رفتارها و افعال خاص. (ص ۳۲ و ۳۱)

۱۸- شبهه: آیا تفاوت احکام اخلاقی زن و مرد بر اساس برخی از روایات گویای این مطلب است که از منظر اسلام مفاهیم اخلاق نسبی‌اند؟

بنا به روایتی از امام علی (ع) تکبر و ترس و بُخل به عنوان خصلتهای نفسانی نسبت به زن و مرد حکم واحدی دارند ولی رفتار متکبرانه زن در مقابل مرد بیگانه و رفتار محطاطانه او نسبت به عفتش و بُخل ورزیدن او در صرف اموال شوهرش و دارایی مشترک خانواده امری است پسندیده و این به نسبت در اخلاق - که همانا خوی و خصلتهای اخلاقی است - نمی‌انجامد (ص ۳۲ و ۳۲)

۱۹- شبهه: مطالعات مردم‌شناسی نشان می‌دهد بعضی اعمال نزد قومی خوب و نزد قومی بد می‌باشد آیا این نشانگر نسبی بودن (خوبی و بدی) های اخلاقی است؟

بعضی از امور از قلمرو «علم و اخلاق» خارج است. این قبیل امور در اصل آداب، رسوم و عرف یک جامعه را تشکیل می‌دهند که آداب و رسوم نیز ماهیت قراردادی دارند. (ص ۳۴ و ۳۳)

۲۰- شبهه: آیا اختلاف باورها نزد جوامع، ادیان و مکاتب مختلف نسبت به موضوعاتی که ذاتاً داخل در قلمرو علم اخلاق‌اند دلیل نسبت احکام اخلاقی است؟

اختلاف در معرفت و درک یک حقیقت و واقعیت و تفاوت دیدگاهها نسبت به راههای شناخت آن و یامعیارهای صدق و کذب یک امر و یا (خوبی و بدی) اخلاقی دلیل بر نسبت امور واقعی نمی‌گردد. (ص ۳۴)

۲۱- عناصر ارزشمندی عمل اخلاقی را نام ببرید؟

۱- عناصر فاعلی که مقصود از عناصر فاعلی شرایطی است که به نوعی به فاعل بر می‌گردد. ۲- عنصر فعلی و عینی شرایط: وضعیتی است که لازم است در یک فعل به عنوان یک امر واقعی، عینی و مستقل از اراده و وضعیت فاعل، وجود داشته باشد. (ص ۳۶)

۲۲- وجود چه عناصری در فاعل لازم است تا او با وجود شرایط دیگر در فعل به زیور نیکی و ارزشمندی اخلاقی آراسته گردد؟

آزادی و اختیار فاعل و وجود انگیزه و نیت خاصی در او از هنگام شروع تا پایان فعل (ص ۳۶)

۲۳- جبر در آزادی و اختیار انسان به چند دسته تقسیم می‌شود؟

۱- جبر فلسفی ۲- جبر اخلاقی ۳- جبر حقوقی ۴- جبر روان‌شناختی ۵- جبر جامعه‌شناختی (ص ۳۶)

۲۵- جبر فلسفی چیست؟

اعمال و رفتاری است که از انسان صادر می شود ولی اختیار او هیچ مدخلیتی در پیدایش آنها ندارد مثل نفس کشیدن (ص ۳۷)

۲۵- جبر اخلاقی چیست؟

اعمال است که انسان به حکم اخلاق، ملزم به انجام یا ترک آنها است. (ص ۳۷)

۲۶- مراد از انگیزه و نیت چیست؟

همان علت غایی است که فاعل را وادار به عمل می کند و به دو صورت بیان می شود. ۱- بیان اخلاقی نقش انگیزه ۲- بیان و حیاتی نقش انگیزه (ص ۴۰ و ۳۹)

۲۷- قرآن در سوره احزاب آیه ۳۵ اسلام را مقابل چه کلمه‌ای قرار داده است؟

ایمان: تفاوت اسلام و ایمان در این است که اسلام به معنی تسلیم عملی در دین است و تسلیم عملی به اعضا و جوارح ظاهری بدن محقق می شود ولی ایمان امری قلبی، اعتقادی و باطنی است به صورتی که آثار آن در اعمال ظاهری بدن نیز ظاهر می گردد (ص ۴۳)

۲۸- شرایط مسئولیت اخلاقی را نام ببرید؟

۱- بلوغ ۲- عقل ۳- علم و یا امکان تحصیل آن ۴- قدرت ۵- عدم اضطرار ۶- عدم اکراه ۷- قصد و تعهد (ص ۴۶)

۲۹- حوزه تأثیر اکراه و اضطرار وابسته به چه عواملی است؟

۱- درجه صدمه و ضرورت که می بایست دفع یا رفع گردد. ۲- اهمیت وظیفه و تکلیفی که انسان می خواهد به دلیل اکراه یا اضطرار از انجام آن خودداری کند. (ص ۵۱)

۳۰- راه‌های شناسایی عمل اخلاقی را نام ببرید؟

۱- عقل ۲- فطرت ۳- وحی (ص ۵۴ و ۵۳ و ۵۲)

۳۲- تزامم در ارزش‌های اخلاقی چیست؟ تزامم در لغت یعنی ایجاد مزاحمت اما در اصطلاح یعنی برخورد میان وظایف اخلاقی با حقوقی مانند غرق شدن دو نفر در دریا و توانایی نجات برای نجات جان یکی

بخش دوم: مفاهیم عام اخلاقی

۳۳- ابعاد وجودی انسان به چند دسته تقسیم می‌شود؟

حوزه اندیشه و صفات نفسانی و رفتار (ص ۶۱)

۳۴- قرآن کریم در باب متأثر بودن ظاهر از باطن چه می‌فرماید؟

این است (فرايض خدا) و هر کس شعایر خدا را بزرگ دارد و در حقیقت آن (حاکمی) از پاکی دل‌هاست. (ص ۶۲)

۳۵- مراد از مفاهیم عام اخلاقی چیست؟

آن دسته از (فضایل) یا (رذایل) اخلاقی‌اند که به صورت صفت و ملکه‌ای نفسانی بوده است و اختصاص به حوزه خاصی از حوزه‌های زندگی انسان ندارد، بلکه بر همه حوزه‌ها تأثیرگذار است (ص ۶۳)

۳۶- پیامبر درباره ایمان به ابوذر چه فرمود؟

هیچ چیز در نظر خداوند محبوب‌تر از ایمان به او و خودداری از آن چیزی که نهی می‌کند نیست (ص ۶۶)

۳۷- ایمان چیست؟

ایمان عبارت است از تصدیق و اذعان قلبی که نوعی صفت و حالت نفسانی نسبت به یک امر است و جایگاه تحقق ایمان نفس و قلب است. نسبت میان اسلام و ایمان عام و خاص مطلق است یعنی هر مومنی مسلمان است ولی هر مسلمانی مومن نیست. (ص ۶۶)

۳۸- درجات و اصناف ایمان به چند دسته تقسیم می‌شود؟

مستقر، مستودع و عاریه‌ای (ص ۶۷)

۳۹- اصلی‌ترین متعلقات ایمان بر پایه آنچه در قرآن و سنت معصومان آمده را نام ببرید؟

۱- ایمان به عالم غیب ۲- ایمان به خداوند و یگانگی او ۳- ایمان به معاد و چگونگی آن ۴- ایمان به رسالت انبیا و کتب آسمانی ۵- ایمان به امامت و امامان (ص ۷۱ و ۷۰ و ۶۹)

۴۰- آثار و فواید ایمان را نام ببرید؟

۱- آرامش روحی ۲- روشن بینی ۳- توکل به خداوند ۴- برکات دنیوی ۵- انجام اعمال نیک ۶- محبوبیت در بین مردم ۷- فلاح و رستگاری اخروی. (ص ۷۵ و ۷۴ و ۷۳)

۴۱- انواع آفات و موانع ایمان را نام ببرید؟

۱- جهل ۲- شک و حیرت ۳- خاطرات نفسانی و وسوسه‌های شیطانی ۴- و سواس علمی ۵- کفر و شرک (ص ۷۸ و ۷۷ و ۷۶)

۴۲- مراد از وسوسه و الهام چیست؟

مراد همان خاطره است که به قلب انسان عارض می‌شود و اگر انسان راه بسوی شر دعوت کند و وسوسه و هرگاه او را بسوی خیر رهنمون شود الهام نامیده می‌شود. (ص ۷۷)

۴۳- قرآن کریم درباره وسوسه‌های شیطانی از زبان خود شیطان چه می‌فرماید؟

من نیز بندگانت را گمرا گردانم آنگاه از پیش‌رو و پشت سر و طرف راست و چپ آنان بر می‌آیم. (ص ۷۷)

۴۴- نشانه‌های محبت به خداوند را نام ببرید؟

۱- دوست داشتن مرگ ۲- مقدم داشتن خواست خداوند
۳- عدم غفلت از یاد خدا ۴- غم و شادی برای خدا ۵- دوستی با دوستان خدا و دشمنی با دشمنان خدا ۶- بیمناکی در عین محبت و امیدواری ۷- کتمان محبت خدا و ترک ادعای آن (ص ۸۶ و ۸۵ و ۸۴)

۴۵- آثار محبت به خداوند را نام ببرید؟

۱- انس با پروردگار ۲- اشتیاق به سوی خداوند ۳- رضا به قضای الهی (ص ۸۸ و ۸۷)

۴۶- توکل چیست؟

ناظر به صفتی نفسانی و بیانگر رابطه‌ای خاص میان انسان و خداوند است. توکل یعنی اعتماد و اطمینان قلبی انسان به خداوند در همه امور خویش و بیزاری از هر قدرتی غیر از او (ص ۸۹)

۴۷- شکر چیست؟ مراتب شکر چیست؟

در واقع حقیقت شکر همان «اظهار نعمت» است و دارای مراتب سه گانه قلبی (یادآوری) و زبانی (مدح و ثنا) و عملی است.

۴۸- بیم چیست و درجات آن را نام ببرید؟

احتمال بروز امری ناخوشایند برای انسان در آینده بر اساس نشانه‌های قطعی یا ظنی که به طور طبیعی، دردمندی و نگرانی را در پی خواهد داشت و دارای درجات (ورع)، (تقوا)، (صدق) است. (ص ۹۵)

۴۹- امید چیست؟

احساس راحتی قلب در نتیجه انتظار تحقق امری که محبوب و خوشایند است، امید نیز همانند بیم در جایی مطرح می‌شود که بروز حادثه متحمل باشد نه قطعی. (ص ۹۷)

۵۰- آفاتی که امیدواری را تهدید می‌کند را نام ببرید؟ ۱

- امیدواری بدون عمل ۲- احساس ایمنی از مکر خداوند (ص ۹۹)

۵۱- انکسار نفس چیست؟

انسان بدون اینکه خود را با دیگران مقایسه نماید خود را کوچک و پایین شمرده و خودپسند و از خودراضی نباشد. (ص ۱۰۱)

۵۲- مفهوم کلمه عجب چیست؟

بزرگ پنداشتن خویش به دلیل کمالی که فرد در خود می‌بیند

۵۳- ادلال چیست؟

گاهی خودپسندی فرد بد در جدای می‌رسد که بر اثر کمالاتی که در خود تصور می‌کند، برای خود از خداوند حقوق و مطالباتی را انتظار دارد و برای خود نزد پروردگار. جایگاهی قائل است به چنین حالتی ادلال گفته می‌شود و در واقع این حالت در حد بالای خودپسندی و زشت‌ترین آن است (ص ۱۰۱)

۵۴- اسباب خودپسندی را نام ببرید؟

۱- خودپسندی به دلیل وضع خوب جسمانی ۲- خودبینی به دلیل قدرت‌مندی و اقتدار ۳- خودپسندی با تصور بهره‌مندی از عقل و زیرکی ۴- خودپسندی بر اثر انتساب به نسب و نیاکان ۵- خودبینی به سبب نابودی فرزندان ۶- خودپسندی ناشی از اموال و ثروت فراوان (ص ۱۰۲ و ۱۰۳)

۵۵- غرور یعنی چه؟

غرور یعنی اطمینان و آرامش قلب نسبت به آنچه که با هوای نفس موافق بوده و طبیعت انسان به آن تمایل داشته باشد. (ص ۱۰۴)

۵۶- عمده‌ترین گروه‌هایی که در معرض غرورند را نام ببرید؟

۱- کافران ۲- مومنان گنهکار و فاسق ۳- عالمان ۴- واعظان و مبلغان ۵- اهل عبادت و عمل ۶- مدعیان عرفان ۷- اغنیا و ثروتمندان (ص ۱۰۶ و ۱۰۵)

۵۷- تواضع چیست؟

انسان در مقایسه با دیگران برای خویش امتیاز و برتری قائل نشود (ص ۱۰۶)

۵۸- موانع فروتنی را نام ببرید؟

کبر و تکبر، تفاخر، عصبیت، سرکشی و ذلت مهمترین موانع فروتنی‌اند.

۵۹- اقسام تکبر را نام ببرید؟

۱- تکبر بر خداوند ۲- تکبر بر پیامبر ۳- تکبر بر مردم (ص ۱۰۸)

۶۰- موضوع‌های مطلوب نفس نسبت به فردا را نام ببرید؟

۱- حزم ۲- کوتاه کردن آرزوها ۳- یاد مرگ ۴- همت بلند (ص ۱۱۳ و ۱۱۲ و ۱۱۱)

۶۱- جزم یعنی چه؟

به مفهوم محکم‌کاری و استواری و متقن نمودن امور است. (ص ۱۰۹)

۶۲- از نظر پیامبر زیرک‌ترین افراد چه کسانی هستند؟

کسانی که بیشتر از همه به یاد مرگ بوده و آماده مرگ باشد (ص ۱۱۱)

۶۳- عمده‌ترین آفات و موانعی که در مقابل جهت مطلوب نفس نسبت به آینده قرار دارند را نام ببرید؟

۱- آرزوهای دراز: آرزوهای طولانی اغلب تصویری غیرواقعی از آینده به انسان نشان می‌دهند. ۲- دون همتی: که انسان را از پیگیری مقامات و اهداف بلند باز می‌دارد (ص ۱۱۳ و ۱۱۲)

۶۴- زهد چیست؟

اعراض از چیزی و به مقدار اندکی از آن رضایت دادن است و در فرهنگ عالمان اخلاق زهد عبارت است از اعراض قلبی و عملی از دنیا مگر به مقداری که آدمی به آن نیاز ضروری دارد (ص ۱۱۴)

۶۵- مراتب شدت و ضعف زهد را نام ببرید؟

۱- فرد به دنیا پشت می‌کند ۲- فرد با رغبت از دنیا اعراض می‌کند. ۳- دنیا را با رغبت ترک کردن بالاترین درجه زهد است.

۶۶- آثار زهد چیست؟

قناعت و عفت و بی‌نیازی از اموال مردم (ص ۱۱۵)

۶۷- خمود چیست؟

سستی و تفریط «کسب معاش ضروری زندگی و سستی و بی‌رغبتی در بهره‌مندی از لذت‌های جنسی و سایر لذتها. (ص ۱۲۳)

۶۸- عوامل حسادت را نام ببرید؟

۱- پستی و پلیدی نفسانی ۲- دشمنی و بغض ۳- ریاست طلبی و علاقه به مال و مقام ۴- ترس از نرسیدن به هدف ۵- عدم تحمل برتری هم ردیفان ۶- تکبر و بزرگی فروشی ۷- شگفتی و غیر منتظره بودن بهره‌مندی دیگری از نعمت‌های بزرگ (ص ۱۳۰)

۶۹- حقد و کینه‌توزی یعنی چه؟

داشتن عداوت و دشمنی دیگری در دل و منتظر فرصت مناسب برای ابراز آن بودن (ص ۱۳۲)

۷۰- آثار قوت نفس را نام ببرید؟

۱- قبات و عدم اضطراب ۲- همت بلند ۳- غیرت و حمیت (ص ۱۳۶)

۷۱- مهمترین عللی که برای کسب وقار و سنگینی در روایات به چشم می‌خورد چیست؟

۱- بندگی خداوند ۲- حکمت و علم ۳- حلم و خویش‌داری ۴- سکوت ۵- تواضع و فروتنی (ص ۱۳۹)

۷۲- حلم کظم غیظ چیست و حلیم به چه کسی گفته می‌شود؟

حلم در لغت عرب به مفهوم تأمل، تأنی و درنگ و عدم شتاب در امور است و حلیم کسی است که مقابل هیجان و خشم و غضب ناشی از رفتار جاهلانۀ شخص مقابل خویشتن‌داری می‌کند.

۷۳- حیا یعنی چه؟

شرمساری و خجالت. (ص ۱۴۶)

۷۴- اسباب حیا چیست؟

عقل و ایمان (ص ۱۴۷)

۷۵- موانع حیا چیست؟

۱- از بین برداشتن پرده‌ها و حریم‌ها ۲- دست‌نیاز به سوی مردم دراز کردن ۳- زیاد سخن گفتن ۴- شراب‌خواری (ص ۱۴۷)

۷۶- آثار حیا چیست؟

۱- محبت خدا ۲- عفت و پاکدامنی ۳- پاک شدن گناهان (ص ۱۴۸)

۷۷- عفت چیست؟

به منظور خودداری از انجام امر قبیح و ناپسند و در اصطلاح علم اخلاق عفت عبارتست از صفتی نفسانی که از غلبه و حاکمیت شهوات بر انسان جلوگیری می‌کند. (ص ۱۵۱)

۷۸- صبر چیست؟

عام‌ترین و مهم‌ترین صفت نفسانی بازدارنده صبر است در فرهنگ اخلاقی صبر عبارت است از وارد نمودن نفس بر آنچه که عقل و شرع اقتصاد می‌کنند و بازداشتن از آنچه عقل و شرع نهی می‌کند.

بخش سوم : تربیت اخلاقی از دیدگاه اسلام

۷۹- نخستین نیکی که هرکس در حق فرزندش انجام می‌دهد چیست؟

نام نیکو گذاردن

۸۰- عرصه‌هایی که می‌توانند در تفکر و تعقل که می‌تواند در تربیت اخلاقی مؤثر باشد را نام ببرید؟ ۱- طبیعت ۲- تاریخ ۳- قرآن ۴- انسان (ص ۱۹۴)

۸۱- شیوه‌های پرورش ایمان را نام ببرید؟

۱- عبادت ۲- ذکر ۳- نیایش ۴- محبت به اولیای الهی (ص ۲۳۹ و ۲۴۱ و ۲۴۵ و ۲۴۷)

۸۲- روش های تربیت اخلاقی در اسلام را نام ببرید؟

۱- ایجاد محیط تربیتی مساعد ۲- تأمین صحیح نیاز
۳- روش تکریم شخصیت ۴- دعوت به ارزش‌های اخلاقی ۵- پرورش نیروی عقلانی ۶- روش عبرت آموز
۷- مداومت بر عمل ۸- روش تشویق و تنبیه ۹- نظارت بر خود ۱۰- پرورش ایمان